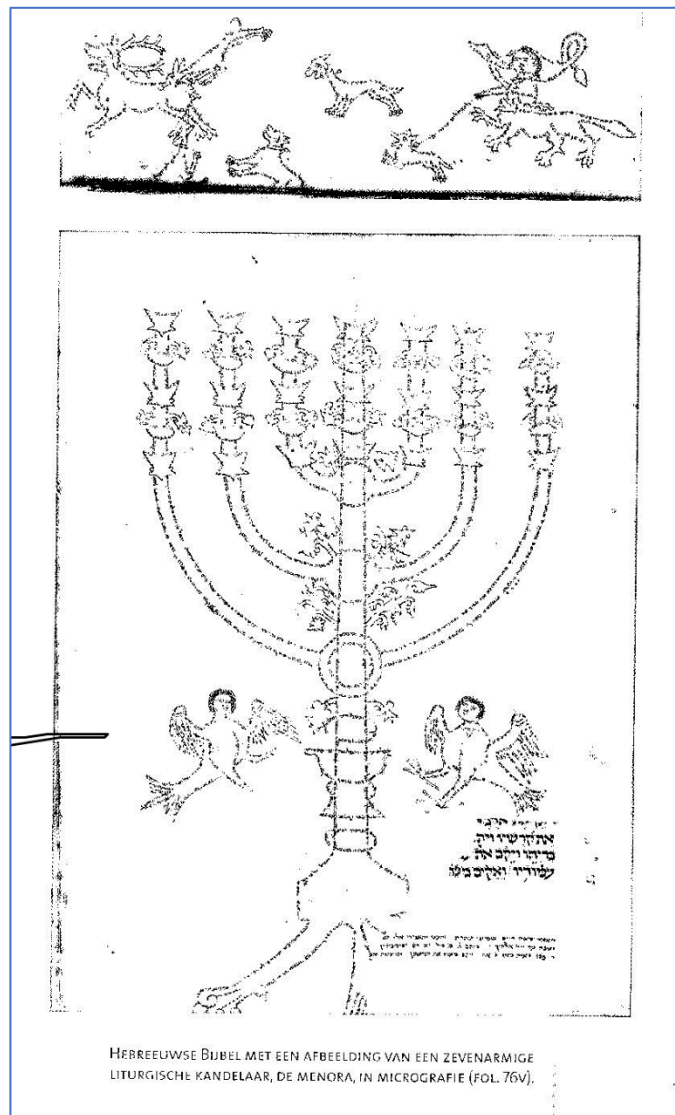

Micrografie

Inleiding

In het boek *Verborgene Schoonheid* over de mooiste middeleeuwse boeken uit de schatkamer van Stadsarchief en Athenaeumbibliotheek Deventer, kwam ik het begrip 'micrografie' tegen. Daar wilde ik wat meer van weten. Bij het ontwerpen van handschriftlessen heb ik vaker met letters, cijfers of gezegdes een vorm laten schrijven. Aangezien die voor het basisonderwijs waren, werd er niet heel klein geschreven. Ik wist niet dat het principe om met kleine letters een afbeelding te schrijven een officiële naam had. Hieronder de vondsten van internet. Interessant om eens kennis van te nemen.

Micrografie, uit het Grieks, letterlijk 'klein schrijven'. Μικρογραφία is een typisch Joodse kunstvorm voor het creëren van tekstversiering, die ontstond tussen de late 7e eeuw en de vroege 8e eeuw. De kunstenaar vormde zijn tekening aan de hand van honderden of duizenden minuscule lettertjes van een doorlopende tekst die samen de lijn van de tekening of een geometrisch of abstract patroon vormden. De teksten die gebruikt werden om micrografieën te maken stamden dikwijls uit de Masoretische traditie. (De Masoreten waren de geleerden die manieren bedachten om de tradities van de Hebreeuwse Bijbel te behouden. Ze waren actief tussen 500-1000 na Chr.)

Micrografie: beschrijving van door een microscoop waargenomen voorwerpen; het schrijven in zeer klein schrift (Vreemd Nederlands, Jan Meulendijks, 1993)

Micrografie (v.), schrijfstoornis waarbij er zeer klein wordt geschreven (komt vaak voor bij de ziekte van Parkinson). L.J.M. Bogaert, 2007, Nederlands Logopedisch Lexicon

De Hebreeuwse micrografie ontstond bij de masoreten in Tiberias. De Masorah is het systeem van marginale aantekeningen in de Hebreeuwse Bijbel in codices (niet op[boekrollen) waarbij elk gebruikt woord gelijst werd en geteld werd hoe dikwijls en waar het voorkwam in de tekst en waarin advies gegeven werd over de te gebruiken klinkers, intonatie en dergelijke meer. De soferim, de rituele schrijvers, waren vertrouwd met zeer klein schrift, het schrijven van de tekst in figuren bood hen de mogelijkheid om creatief te zijn in hun taak.

Later werd micrografie gebruikt bij de decoratie van Hebreeuwse Bijbelmanuscripten, zowel voor margedecoratie, tapijtpagina's, decoratieve paneeltjes met beginwoorden (het equivalent van de versierde initiaal in westerse handschriften. Masorethische Bijbels gebruiken twee verschillende schriftsoorten om het verschil te tonen tussen de hoofdtekst van de Bijbel, geschreven in twee of drie kolommen in een vierkant schrift en de Masoretische tekst in een micrografisch half-vierkant schrift, verweven tussen de kolommen en boven- en onderaan de bladzijde. Om de tekst te lezen moet men de lijn van de tekening volgen en het handschrift in alle mogelijke richtingen draaien om dit mogelijk te maken. De eerste micrografische kunstwerken zijn gevonden in Bijbelse manuscripten uit het Nabije Oosten, die versierd werden met geometrische figuren, meestal bogen.

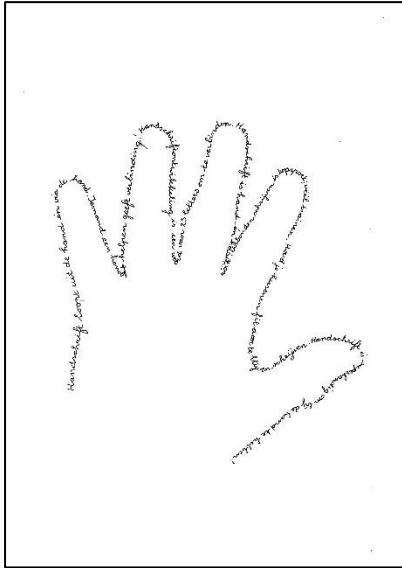
Het eerste gedateerde Hebreeuwse manuscript dat bewaard is gebleven, de Moshe Ben-Asher Codex van het boek Nevi'im (Profeten) (895-896, Karaïten) bevat al micrografische Masorah-teksten, zowel als tapijtpagina's als tussen de kolommen. De micrografie verspreidde zich van de regio Palestina en Egypte zuidwaarts tot in Jemen en noordwaarts naar Europa, waar het in de dertiende eeuw al standaard was bij de productie van luxe Bijbels. In Spanje waren de complexe, verweven non-figuratieve motieven een hoogtepunt in de Joodse kunst. Voor de margeversiering gebruikten de Spaanse Joden symbolen zoals de menora, de levensboom en de Davidster. Heel af en toe werd het onderwerp van de Bijbeltekst gebruikt als onderliggende tekening voor de micrografie.

Volgens recent onderzoek zou de Catalaanse Micrography Mahzor (MS Heb 8°6527), nu bewaard in de Hebreeuwse nationale Bibliotheek van Israël, gemaakt zijn in het atelier van Ferrer Bassa. Dalia-Ruth Halperin wil niet suggereren dat Ferrer Bassa of Arnau Bassa zelf de illustraties maakten, maar de stilistische overeenkomst tussen werk uit hun atelier en de marge decoratie in de Mahzor duiden erop dat een van hun medewerkers een Joodse artiest was die de joodse teksten schreef en de micrografieën maakte. Bij de opkomst van de [boekdrukkunst] in de 15e eeuw werden minder handgeschreven Bijbels geproduceerd, maar de micrografie werd in stand gehouden voor het versieren van andere handgeschreven documenten zoals ketubbot (huwelijkscontracten) die dan werden versierd met de tekst van het Hooglied. Tot in de 19e en 20e eeuw werd micrografie door sommige kunstenaars gebruikt om allerlei zaken af te beelden, tot portretten toe.

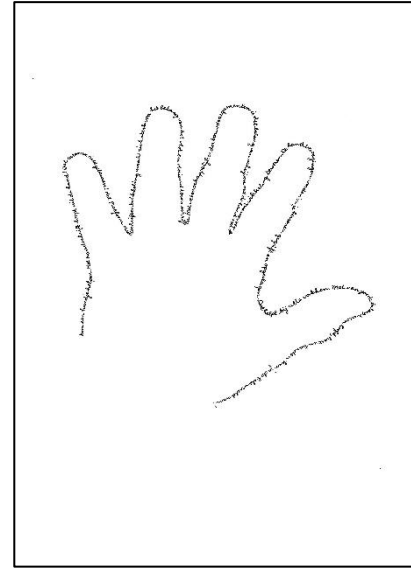
Een andere vorm van minuscuul schrift vinden we in de "Carmina figurata", poëzie die ontstond in de klassieke oudheid en terug te vinden is in kopieën uit de Karolingische renaissance. Men heeft gedacht dat de micrografie hierin zijn oorsprong vond, maar bij nader inzien is er een wezenlijk verschil. In de micrografie vormt de geschreven tekst de omtrek van de getekende vorm terwijl in de "Carmina figurata" de vorm gemaakt wordt door lijnen van verschillende lengte, die onder elkaar geplaatst, de figuur vormen. Bovendien zijn de figuren de visuele weergave van de inhoud van het gedicht zodat er een direct verband is tussen figuur en tekst, dat is bij micrografie niet het geval of alleszins zeer zeldzaam. De oorsprong van de Carmina Figurata moet gezocht worden in de Islamitische kunst.

Ook de micrografie had misschien daar zijn bron. Micrografie ontstond in landen die deel uitmaakten van het Islamitische culturele milieu. Daar werd het geschreven woord dikwijls omgezet in bewerkelijke ornamentele vormen. Deze, door de Islam sterk op de voorgrond geplaatste ornamentele kunst, heeft waarschijnlijk de Joden die in die landen leefden beïnvloed.

Terug naar de Deventer Stadsbibliotheek. In 1666 kocht de rector magnificus twee handschriften aan. Daarin illustraties in micrografie. Op de afbeelding zien we bovenaan een jachtscene uit het bijbelboek Ruth. Deze microstudie kan natuurlijk niet eindigen zonder het zelf te proberen zonder me te willen meten met de geoefende micrografen.

Klein geschreven

Kleiner geschreven

Bronnen:

Leningrad Codex Carpet page e.jpg | miniatuur ca. 1008

<https://web.archive.org/web/20111128003333/http://www.jtsa.edu/prebuilt/exhib/microg/index.shtml> Jewish Theological Seminary tentoonstelling over micrografie

<https://web.archive.org/web/20200809033603/https://www.bl.uk/hebrew-manuscripts/articles/micrography-a-jewish-art> Micrography - a Jewish art] in: The Polonsky Foundation Catalogue of Digitised Hebrew Manuscripts] op de website van de British Library. Met talrijke afbeeldingen.

<https://web.archive.org/web/20180811184156/http://www.bl.uk/onlinegallery/sacredtexts/prophpent.html> Een Pentateuch uit de 13e eeuw British Library, BL Add. MS 21160

<https://web.archive.org/web/20180813034004/http://www.bl.uk/onlinegallery/sacredtexts/germanpent.html> De Sussex Bijbel, ca. 1300 British Library, BL Add. MS 1528

<https://web.archive.org/web/20111128003333/http://www.jtsa.edu/prebuilt/exhib/microg/index.shtml> Jewish Theological Seminary: tentoonstelling over micrografie

<https://www.jewishvirtuallibrary.org/jsourceloc/Micrography.html> Judaic Treasures of the Library, Congress, from the Jewish Virtual Library

<https://web.archive.org/web/20200809033603/https://www.bl.uk/hebrew-manuscripts/articles/micrography-a-jewish-art> Micrography - A Jewish art, British Library Hebrew manuscripts project.

Caligrafia arabe pajaro.jpg | miniatuur | Islamitische kalligrafie, Ismâ'il Zühdü, 1604-1605

Torah en Targum Onkelos, Megillot en Haftarot, Zuid-Duitsland, ca 1260-1280. Handschrift op perkament. Signatuur 74A4KL